

Agost 2023

n° 304

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://arieja.ieo-opm.com/>

AGENDA

Emissions de ràdio

Cada jorn a 12h32 e 18h52 - *De còr e d'òc* sus Radio Transparence 93.7 FM

Cada dimars, de 19h00 a 20h00 - *Era votz dera montanha*, sus Radio Couserans 94.7 FM

Animacions

06/08/2023 a Salau – 36^{ena} Pujada. Veire programa p. 2.

Del 13 al 19/08/2023 a Vilanuèva d'Òlt – 49^{ena} Escòla Occitana d'Estiu : talhièrs, cors de lenga, conferéncias... Entresenhas al 05.53.41.32.43 /eo@wanadoo.fr/www.eoe-oc.org

25/08/2023 a 17h00 a Ròcafuèlh – Teatre en occitan « Transicion a Traucapairòls » pels Galejaires.

02/09/2023 a 17h00 a Montelhs – Conferéncia : « Les noms de lieux, témoins de l'histoire et de la langue. À propos du *Dictionnaire toponymique de l'Ariège*. » per Patrici Pojada.

23/09/2023 a Genat – Pèça de teatre en occitan « La sopa al piston » pels Galejaires.

29 e 30/09/2023 a Rivèlh – Jornada dedicada a Andrieu Lagarda (veire programa p. 4)

30/09/2023 a Montesquiù de Volvèstre – Pèça de teatre en occitan « La gata de la barona » pels Galejaires.

LO MOT DE LA PRESIDENTA DE L'IEO D'ARIÈJA

Cars amics,

Un còp mès, vos vòli díser la passion d'una lenga, d'una cultura e d'un país que vòlon viure emai le poder de l'Estat ensaja dempuèi sègles e de totas sas fòrças de les fèr crebar. Vos vòli parlar d'un país que la lenga istorica s'i amaga dins cada recanton, dins les parlars locals o dins les toponims : pels noms d'ostal e per carrièras, dins cada bòrda, cada vilatge, cada riu, cada montanha, que son nom canta le passat de la nòstra tèrra, atal coma totes les que la lenga se l'an perduda mas que contunhan d'emplegar expressions e provèrbis que venon de l'occitan e que sovent, se'n mainan pas e creson de parlar francés. E ça que la, de las rasigas plan sovent, nos'n sèm alunhats ducas a nos pèdre l'identitat e la glòria, al revèrs del mond tot, que las minoritats i son ufanosas de sa lenga, de sa cultura e de sas diferéncias. En çò nòstre, les bretons, les basques o les catalans son pas brica vergonhoses e son identitat, l'assumisson e la reivindican. Nosautres sèm pas qu'un

tropèl esparricat somés a la lei dominantanta, que la màger part a perdut tot interès per sa lenga e sa cultura e que renega son eretatge per s'abeurar a una cultura de farlabica trasmesa pels mèdias.

Per sa defensa l'Estat parla de l'egalitat de totes dins la Republica mas aquí encara son pas que messorgas. Ne vòli per pròva çò qu'ausiguèri dins un acamp organizat per la Region, le mes de julhet passat, a Tolosa. Al nivèl de las subvencions, a costat dels còrses, dels bretons o dels catalans, fasèm mala cara ; las disparitats de tractament de las lengas e culturas minorizadas per la Republica son espantairas, avèm pas que las sòbras alara que d'autres- e tant melhor per eles- s'afartan! Caldriá que tot aquò cambièsse. Plan segur, demòran unas personas, joves e vièlhas, femnas e òmes que contunhan d'aparar la lenga, que parlan, cantan e escrivan en lenga nòstra amb amor e fiertat. Ac vesèm plan dins les festenals de l'estiu, emai dins Ariège. Le *Festen'Òc* de Saurat e le *Trad'Estiu* de Foish s'emplegan cada an a portar naut la cultura nòstra amb fòrça, determinacion e gaug, coma un tresòr qu'avèm d'aparar.

Es pas possible d'aver vergonha de çò que sèm! Dins la musica de la lenga s'amagan legendas, istòrias desbrembadas, epopèas tragicas e la beluga brutla encara al pus fons del còr dels occitans, que deman pòt venir brasièr arderós.

Mostrarem al mond que sèm encara vius e qu'amassa podèm cambiar le cors de l'Istòria per tornar a las generacions futuras son eretatge amb la fiertat de las rasigas!

Occitan, as dreit a la paraula, parla ! Atal entre totes ac farem tot.

Annia Wolf

36ª PUJADA AL PÒRT DE SALAU 6 d'AGOST de 2023

PROGRAMA 36ª PUJADA AL PÒRT DE SALAU 6 d'AGOST DE 2023

- 7h: Partença de Salau, camin del Pòrt
- 11h: Rencontre dels Occitans e catalans
- 12h: Discorses de benvenguda dels organizaires e foto de familha
- 13h: Partiment del formatge occitan e del vin catalan
- 13h 30: Repais tirat de la saqueta
- 14h30: Musica e danças e rondas amb FREZINAT
- 15h 30: Cants d'adieu
Davalada per cada costat

ASPIC: association pour les initiatives transfrontalières de la vallée du Salat, 09140 Salau: tél: 0561591602, 0561668370
mèl: aspic.salat2@orange.fr
<http://ventduport.jimdo.com>
CAOC: Cercle d'agermanament occitano-català, Hotel Entitats, Providència, 42, 08024 Barcelona, tél: 932843634,
Mèl: caoc@caoc.cat

A.S.P.I.C

Ariège
le Département 09

~~~~~

La crónica de Claudina Solhà

Que val mès tard que jamès

Al mieg d'un vintenat de corrièls recebudis (la mantat a esfaçar sense léger-les), Miquèla que'n reperèc un.

« Qu'avem decidat, les nescudis en 1943, de las escòlas de Quilhan, de mos trobar, per un repèish-sovenir dels quate-vints ans, le 21 de junh de 2023, al restaurant de las Forgas, a miegdià. S'aquò vos agrada, que vos fètz inscriure al O6..... abans le 10. Que siram plan urosis de mos tornar véser. Bernat Sèrras. »

« Aa, çà's pensèc la femna, quina bona idèa. » E altalèu que soa en aquela persona.

« Allò ?

- Que son Miquèla Cazals. E que vos soni andà participar al repèish del 21 de junh.

- Oò ! Content de vos ausir ! Desempueish le temps qu'ensaji d'aver de vostas novèlas ! Doncas, que vos meti aishús la lista.

- Entenut atal. Alavetz a lèu. » E, chiu pressada, Miquèla qu'arrèsta la conversacion, en tot demanant-se pr'aquò se perque aquel òme sembla tant interessat.

Le dia volgut, que's rendèc al rendetz-vos. Aquí que tornèc a trobar un cinquantenat de personas, totas pus o mens vielhas. E de devinar les noms, e de parlar del temps passat, e d'escotar la vida de cadà un amb sas chanças e sos malurs...

Enfin, be passèren a taula. E la nosta anciana escolana que's placèc de còsta l'organizador, le famús Bernat Sèrras. Al cors del repèish, cadà un que parlèc de causas e d'autas. En un moment dat, unas *copinas* de taula, adreçant-se an el, que l'encoratgèren : « Mes ditz-li-ac, ara ! Anem, parla. » Alavetz que s'i passèc una causa estranha. Aqueste òme que s'adrecèc a Miquèla : « Quand èram amassa a la 'scòla, qu'èra amorós de tu...

- Pas possible ! Quina suspresa ! Mes perqué non me n'as parlat abans ?

- E que non podia cap ! Que fasias tostemps le trajèt acompanhada per Jan-Claudi e Pèire, dus mèns granis que iò, cavalièrs servants, que't portavan le cartable entrò casa. Tròp timide, que non't gausè cap d'iser arrés.

-E be, non m'en rendè cap compte, qu'ac pòdes créser.

- Mes que n'é cap tot. Aquel sentiment qu'a durat... ara encara. Après la 'scòla, que cerquè de't tornar véser. Mes que desmenatgères. E digús que non sabia cap rensenhar'm.

- E òc ! Que cambièrem de maison. E que parti pensionaria al licèu de Pàmias.

- Mès tard, un còp les estudis acabadis, que demanè tostemps çà ont èras passada. Mes cap de novèlas...

- Que tornè ací pr'aquò. Que devenguè regenta, que'm maridè, e qu'anèrem demorar als HLM, pueish qu'agèrem duas mainadas, que fîrem bastir e que mos installèrem a ont son ara. Le meu òme que se n'anèc uèt ans a.

- Iò tabés que'm metè a trebalhar, d'arquitecta. E non't trobant, que'm maridè tabés. Que nesquèc le noste dròlle. E la vida qu'é passada atal. Ara que'm tròbi veuse tabés. Enfin, urosament aquela idèa de rencontre ! Non pòdes cap saber, quand ausí al telefòne la tèva votz, se quin bonur que fuc ! Le meu còr que's metèc a pataquejar tant e mès, mèma la comunicacion copada. »

E atal un bèl temps, ont cadà un evoquèc sa vida.

E desempueish ? Les nostis dus amics que son demoradis en contact, sustot per internet. E Bernat qu'envoia cadà dia a Miquèla las novèlas importantas del jornal local. Ela tabés que l'i transmet causas.

Que's son tornadis a véser 3 o 4 còps, invitant's l'un l'autre a disnar. Bernat que sembla viver aish ús una auta planeta, tornant a trobar gost a la vida. Miquèla, mès lèu amusada, que pren las causas coma vien, un pauc fièra, pr'aquò, d'aver encara un amorós a 80 ans.

La seguida ? Mistèri... Mes almens qu'auràn totis dus l'ocasion de non viver pas dins la solitud, cadà un de son costat.

~~~~~

Le porqueton del Fossat

Aquel jorn, Caterina e sa sòr pichona èran en mission : la fin de la guèrra s'aprovava mas ac sabian pas encara !

Las restriccions sus l'alimentacion, le calfatge e totas las privacions fasián la vida plan malaisida. Aquela annada, les mainatges venguts de cap a París en vacances èran demorats mèns longtemps qu'a l'acostumat, dins nòstra valèa d'Arisa. Sustot Caterina e sas doas pichonas dròllas que se n'èran pas tornadas per la dintrada !

Vesins e amics cultivavan pel melhor lors tèrras e òrts e ajudavan la pichona familha, un còp tomatas, un còp patanas o cebas e d'uòus de segur ! Tot aquò èra realament benvengut.

Un jorn qualqu'un agèc una idèa : « Ja que la fièira del bestiar del Fossat apròcha, perqué i anariam pas per ensajar d'i crompar un tesson ? » Cèrtas, s'agissiá pas d'un porcàs de 200 kg ni de dos ans, ni de le pagar tròp car ! Puèi i caliá poder anar e ne tornar amb la bèstia, e i aviá plan un vintenat de quilomètres !

Tot s'adobèc pel melhor : Jacquiron, le regidor, acceptèc d'atelar « Cocòta", de transportar aquelas domaisèlas a la fièira e sustot de servir tot a l'encòp de capairon, de negociador e de caucion per aquelas crompairas plan inexperimentadas ! E tanben de tornar tot le monde a bon pòrt. Ah mos amics, qu'una aventura !

La sòrre pichona a ac pas jamai oblidat !

Le fred escosent d'aquela sason, l'euforia del trajècte en carriòla (se coneissiá que les pès e la bicicleta), les encoratjaments del menaire e les clacaments del foet en l'aire e sustot l'aire totara compatissent e atendrit davant aquelas jovenòtas de la vila – i aviá plan qualques femnas sus la fièira, amb lors polalhas, lors uòus, e lors « *chibichous* » – mas tanben l'aire interessat, quitament un pauc trufet, volontièr impertinent, d'aqueles òmes en gròssas blòdas blavas, grisas o negras, que l'eveniment arrincava a lor

rotina !...

Òc, nos sèm rebrembat longtemps del porquet, de la corsa e de l'experiéncia d'aquela bona jornada.

Geneviève Dagain

Istòria d'un mot d'Alan Vidal

Les mots per manjar

Començam la jornada per dejunar çò que vòl dire literalament rompre le june (le june de la nuèit plan segur). Ven del latin *disjunare*. En occitan e en tota logica designa la primièra presa de noïridura de la jornada.

A miègjorn nosaus dinnam. Curiosament le mot auriá la mèma origina que dejunar. Seria una contraccion de *disjunare* en *disnare* e puèi dinnar en occitan.

Dins la vesprada, vrespalham e vrespalhar es manjar un mossèc, prene una collacion. Ven del latin *vesper* (le ser). Mas sa declinason *vespertinus* que vòl dire èsser del ser a balhat en occitan espertin, despertinar... . Vrespalhar e despertinar son dos sinonims qu'an la mèma rasiga.

Acabarem la jornada pel sopar. Ven del germanic *suppa* que seria liscas de pan que dessus s'i vèrsa bolhon. Passèc dins le latin per arribar en occitan que le mot a servat gaireben le mème sens. E le sopar es vengut le repais del ser mèma se la sopa se pòsca manjar a miègjorn.

E se vos arriba de prene una collacion, aquel mot designava a l'origina un repais leugièr pels monges. Ven del latin eclesiastic *collatio*.

Jornada dedicada a Andrieu Lagarda a Rivèlh

Divendres 29 de setembre : serada Contes de l'Andrieu amb tres contaïres : Camilha Bilhac, Alan Roch e Alan Vidal.

Dissabte 30 de setembre :

- A comptar de 5 oras de la vesprada : Descobèrta de la placa e acuelh de la comuna de Rivèlh
- Discorses del Crestian Lagarda, Alan Roch, Joan Forièr e Annia Wolf per parlar del nòstre Andrieu, son òbra e sa vida
- Signatura del tòme III del Diccionari del parlar de Rivèlh amb Crestian Lagarda (taulièr de *Letras d'òc*)
- Pichòta mòstra sus - la vida - l'òbra pedagogica - la lenga : vocabulari, provèrbis - los contes - los sovenirs - autras publicacions de l'Andrieu Lagarda
- Aperitiu ofèrt per la comuna
- Repais sortit de la saqueta
- Balèti amb *Bodegam bal* (de confirmar)

Per èsser al fil...

L'IEO Arièja : <https://arieja.ieo-opm.com/>

Lo Diari : <http://lodiari.com/>

Jornalet : <https://www.jornalet.com/>

Lo Congrès : <https://locongres.org/fr/>

La cadena d'Alan Vidal : <https://www.youtube.com/@alainvidal9019>

**L'Espace occitan
serà tampat
del 7 al 16 d'agost**